

МАЪНАВИЯТГА ТАҲДИД – КЕЛАЖАККА ТАҲДИД

Матякубова Фируза Баходировна

ИИВ Малака ошириши институти ўқитувчиси, майор

Калит сўзлар: ички ва ташқи таҳдидлар, “маънавий таҳдид” тушунчаси, “мафкуравий таҳдид” тушунчаси, ватанпарварлик туйғусини шакллантириш.

Бутун куч ва салоҳиятимизни ягона улуг мақсадимиз – Янги Ўзбекистонни барпо этишга қаратамиз.

XXI асрда бутун дунёда турли мафкуравий қарашлар ва ғоялар рақобатга киришди. Бунда муваффақиятга эришиш учун ҳар бир давлат ўзлигини сақлаган ҳолда диний ва миллий қадриятларини бошқаларга англантиришни асос қилган мафкурага эга бўлиши лозим. Акс ҳолда, ўзликни йўқотиш, бебаҳо қадриятлардан воз кечиш кишини тараққиётдан ажратиб, уни тобе, мустақил фикри йўқ манқуртга айлантириб қўяди. Ҳозирги кунда ғаразли мақсадларни амалга ошириш учун зимдан олиб борилаётган фитналар баъзи миллатларнинг ўзлигини йўқотишга қаратилганини сезиш мумкин. Бунда асосий эътибор ҳудудларни эгаллашга эмас, инсон онгини эгаллашга йўналтирилган. Натижада, жамиятимизга “оммавий маданият” тушунчаси орқали турли хил салбий иллатлар кириб келмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Шавкат Мирзиёев Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисидаги нутқида қуйидагиларни таъкидлади: “Сўнгги йилларда дунёнинг турли минтақаларида юз бераётган воқеалар, халқаро майдонда тобора хавфли тус олаётган турли мафкуравий таҳдидларнинг кучайиб бораётганлиги маънавий-маърифий ишларни замон талаблари асосида ташкил этиш, ёшларимизни турли мафкуравий хуружлардан ҳимоя қилиш, уларда мустақил дунёқарашни, ҳаётга онгли муносабатни шакллантириш, ён-атрофда юз бераётган воқеаларга дахлдорлик ҳиссини ошириш, мамлакатимиз мустақиллигига, тинч-осойишта ҳаётимизга хавф туғдириши мумкин бўлган тажовузларга қарши изчил кураш олиб боришни тақозо этмоқда.

Ҳозирги вақтда дунёда турли кучлар ўртасида қарама-қаршилик ва зиддиятлар кучаймоқда, ресурслар учун шафқатсиз кураш кетмоқда. Минтақамиздаги тинчлик ва хавфсизликка нисбатан янги-янги таҳдидлар пайдо бўлмоқда.

Ўз-ўзидан равшанки, глобаллашув ва кескин рақобат замони, шиддат билан ўзгараётган ҳаёт бизнинг олдимизга кечиктириб бўлмайдиган, ўта муҳим ва долзарб вазифаларни қўймоқда.

Мана шундай мураккаб ва қалтис вазиятда барчамиз тинч ва осойишта ҳаётимизни асраш, миллий мустақиллигимизни мустаҳкамлаш учун янада жипслашиб, ҳушёр ва огоҳ бўлиб, дадил ва қатъий ҳаракат қилишимиз зарур.

Шу мақсадда ҳар бир хонадон ва маҳаллада, бутун юртимизда тинчлик ва барқарорликни сақлаш, аҳолининг ҳаёт даражаси ва сифатини ошириш, жаҳон ҳамжамияти билан дўстлик ва ҳамкорликни кенгайтиришга қаратилган стратегик йўлимизни янада изчил давом эттирамиз”¹.

Дарҳақиқат, агар инсон ўз мустақил дунёқарашига, тафаккурига эга бўлмаса, турли ғоялар таъсирига осон берилади. Яхши-ёмоннинг фарқи бора олмайди. Охир-оқибатда у ёвуз кучлар кўлидаги “қўғирчок”қа, ўзлигидан маҳрум, ота-онаси, Ватанини унутган, шамол қайси томондан эсса, шу томонга ўтиб кетаверадиган манкуртга айланиб қолади. Ватан, миллат, кадр-қиммат, орномус, миллий ғурур туйғулари унинг учун бегона. Бундай кимсалар муайян чой-чақа учун ота-онасидан, эл-юртидан воз кечишга тайёр бўлади.

Хитой донишманди Конфуций бундан икки ярим минг йил олдин ўз ҳукмдорига шундай маслаҳат берган экан: “Хоқоним, агар бирор мамлакатни босиб олиб, у ерда узоқ ҳукмронлик қилмоқчи бўлсангиз, даставвал ўша ерда яшаётган халқни ўз тарихий маданиятидан маҳрум этинг, маънавий бухронни кучайтиринг. Ўз маданиятидан бебаҳра бўлиб, маънавий қашшоқлик ҳолатига учраган халқ уюшмайди, ички низолар гирдобига ўралади, сизга қаршилик кўрсата олмайди. Бундай ҳолга келган халқни, мамлакатни идора қилиш қийин бўлмайди”.

Маънавият ва маърифат зарбага учраб, халқнинг маънавий кадриятлари, урф-одатлари унутилса, одамлар ўз-ўзидан эътиқодсиз, маънавиятдан йироқ қарам оломонга айланади. Бундай ўлкада сиёсий манкуртлик, ахлоқсизлик, лоқайдлик авж олади, миллий ғурур ва эрк туйғуси, миллий кадриятлар аста-секин заифлаша бошлайди. Натижада бундай мамлакатни ва унинг халқини мустамлакачилик кишанларида ушлаб туриш, итоаткор қулга айланттириш осон бўлади.

XXI асрда инсониятни ташвишга солаётган глобал муаммолар – терроризм, экстремизм, “оммавий маданият”, “эгоцентризм”, “демократия экспорти” каби ҳодисаларнинг вужудга келиши ва минтақамиздаги барқарорликка таҳдид солишининг замирида ҳам ана шундай мафкура полигонларида юз бераётган ахборот курашлари, инсонлар, айниқса ёшлар онгидаги “мафкуравий бўшлиқ”ни турли кўринишдаги тажовузкор ғоялар билан тўлдиришга уриниш ҳаракати ётади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг лавозимга киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисидаги нутқи. Тошкент., 2021 йил.

Ачинарли томони шундаки, ушбу муаммоларни вужудга келтираётган айрим сиёсий кучлар “универсал демократия”, “дунё фуқароси”, “ягона маданият”, бир хил турмуш тарзини жорий этишни, бошқалари эса бутун ер юзида “халифалик”, “соф ислом давлати”ни ўрнатишни гўёки “муаммонинг ечими” сифатида такдим этмоқдалар. Бу эса, одамзотни ёмғирдан қутулиб, дўлга тутилишдек, янада хавфли оқибатга юзма-юз қўймоқда.

“Таҳдид деганда инсонлар учун моддий ёки маънавий зарар етказувчи, унинг ҳаётига, келажагига раҳна солувчи омиллар, хавф-хатарлар тушунилади. Таҳдид алоҳида инсонга, бутун жамиятга ва ҳатто бутун инсониятга қарши қаратилиши ҳам мумкин. Жамият тараққиётига раҳна солувчи таҳдидлар келиб чиқиши ва манбаига кўра ички ва ташқи таҳдидларга бўлинади:

Ички таҳдидлар – бу жамият ичида юзага келувчи, жамиятдаги бирликка, давлат ва жамият ўртасидаги алоқаларга салбий таъсир кўрсатувчи, фуқароларда норозилик ва давлат ҳокимиятига ишончсизлик уйғотувчи, давлат ва жамиятнинг нормал алоқаларини издан чиқарувчи хатарлардир. Бунга мисол қилиб, *лоқайдлик, коррупция, давлат амалдорларининг ўз лавозимини суиистеъмол қилиши, миллатчилик, маҳаллийчилик, маънавий бузуқлик, гиёҳвандлик, иқтисодий жиноятлар* каби иллатларни келтириш мумкин.

Ташқи таҳдидлар деганда мамлакат ташқарисидан туриб, турли воситалар орқали унинг суверенитетига дахл қилиш, жамиятда нотинчлик, ишончсизлик келтириб чиқариш, халқаро майдонда давлатни ва ҳокимият органларинини обрўсизлантиришга қаратилган фитналар, ҳаракатлар тушунилади. Ҳозирги кунда *халқаро терроризм, трансчегаравий жиноятлар, миссионерлик, “ахборот уруши”, “демократия экспорти”, “буюк давлатчилик шовинизми”, “оммавий маданият” ёки зарбона турмуш тарзини тарғиб қилиш* кабиларни ташқи таҳдидлар қаторига киритиш мумкин”².

Таъкидлаш жоизки, ушбу таҳдидлар орасида энг хавфлиси маънавий ва мафкуравий таҳдидлар ҳисобланади.

“Юксак маънавият – енгилмас куч” асарида маънавий таҳдидга қуйидагича таъриф берилган: “**Маънавий таҳдид деганда**, аввало, тили, дини, эътиқодидан қатъи назар, ҳар қайси одамнинг том маънодаги эркин инсон бўлиб яшашига қарши қаратилган, унинг айнан руҳий дунёсини издан чиқариш мақсадини кўзда тутадиган мафкуравий, ғоявий ва инфорацион хуружларни назарда тутиш лозим”³.

Мафкуравий таҳдид деганда, ҳукмронлик, тажовузкорлик, босқинчилик, экстремизм, ақидапарастлик ва бошқа шу каби вайронкор ғояларни аҳолининг муайян қатлами, айниқса, ёшлар онгига турли усул ва воситалардан фойдаланиб

² Мухаммад Амин Яхё “Интернетдаги таҳдидлардан химоя”. – Т.: Мовароуннаҳр. 2016. – 295-бет

³ Ислам Каримов. “Юксак маънавият-енгилмас куч” Тошкент., 2010 йил. 13-14-бетлар.

сингдириб бориш, уларда жамият ва унда умумқабул қилинган ижтимоий, ахлоқий ва ҳатто диний қоида-нормалар, давлат ҳокимияти ва унинг идора усуллари ҳақида нотўғри муносабат шакллантиришга, қисқа қилиб айтганда, жамиятнинг ижтимоий онгини заҳарлашга қаратилган хатти-ҳаракатлар тушунилади.

Юқорида кўриб чиқилган таҳдидлар, энг аввало, оддий инсонлар қалби ва онгини забт этишга, уларни ўз миллий қадриятларидан, умумбашарий цивилизация ютуқларидан маҳрум этишга, охир-оқибатда юртимизни қарам қилиб олишга қаратилган тажовузкорликнинг мафкуравий шаклда намоён бўлишидир. Фикримизча, бундай таҳдидларга қарши ҳар томонлама чуқур ўйланган, пухта илмий асосда ташкил этилган, мунтазам ва узлуксиз равишда олиб бориладиган маънавий тарбия билан жавоб бериш мумкин. Чунки маънавий тарбия инсоннинг ўзлигини сақлашга, унинг ички оламини маърифий бойитишга хизмат қилади.

“Маънавий қашшоқлик гирдобига тушиб қолиш омиллари:

- руҳий-ахлоқий носоғлом тарбия;
- мустақил фикрни йўқлиги, ҳиссиётга берилиш, интернетдан фойдаланиш маданиятини билмаслик;
- кўпоровчи ва жангари экстремистик гуруҳларнинг ёлғон ваъдаларига ишониш;
- айрим ёшларнинг пул топиш илинжида хорижга чиқиб, қабих тўдаларга алданиб қолиши;
- моддий манфаатни кўзлаб, яъни пул, кийим ва хориж буюмларига ўчлик;
- тўғри, объектив ахборот танқислиги;
- интернетдаги ваҳшийликни, диний мутаассибликни, беҳаёликни тарғиб қилувчи материалларнинг кўплиги ва бошқалар салбий ҳолатларни киритиш мумкин”.⁴

Маълумки, аждодларимиз мустақил фикрлаш иқтидоридан маҳрум, жаҳолатга ботган инсонларни “манқурт” деб атаганлар. Манқурт ўзлигини ва оламни унутган кимсадир.

Ўзбек жадиличлик ҳаракатининг етакчиси Маҳмудхўжа Бехбудий “қабиласининг номини, етти отасини танимаганларни кул-марқуқ дерлар” деган эди.

Машҳур қирғиз адиби Чингиз Айтматов ўзининг “Асрга татиғулик кун” романида қадимда босқинчи жужанг қабилалари кишиларни қандай қилиб манқуртга айлантирганлари ҳақида ҳикоя қилади. “Манқурт – деб ёзади адиб –

⁴ Мухаммад Амин Яҳё “Интернетдаги таҳдидлардан ҳимоя”. – Т.: Мовароуннаҳр. 2016. – 257-бет

⁴ Чингиз Айтматов. “Асрга татиғулик кун”. Шарқ нашриёти. Тошкент., 2018 йил. 19-бет.

ўзининг кимлигини, қайси уруғ-аймоқдан эканини, исмини, болалик кезларини, ота-онасининг кимлигини бутунлай эсдан чиқарган бўлиб, ўзининг одамлигини ҳам унутиб юборади. У нотавон ва забонсиз бўлгани учун ҳам мутлақо итоаткордир. Манқурт худди ит каби фақат ўз эгасини танийди. Унинг фикри-зикри қорин тўйғазишда. Бошқа ташвиши йўқ. Аммо ўзига топширилган ишни ўйламай-нетмай, бажо келтиради. Хўжайиннинг амри манқурт учун ҳам қарз, ҳам фарз”⁵.

Асарда тасвирланишича, аввалига жунжанглар тутқуннинг сочини тақир қилиб қириб ташлашади. Сўнгра жунжангларнинг чапдаст қассоблари каттакон бир туяни сўйиб, унинг энг оғир ва қалин бўлган бўйин терисини ажратиб, ҳовури чиқиб турган ёпишқоқ терини тутқуннинг янги қирилган тақир бошига кийгазиб қўйишади. Кейин эса уларни жазирама офтоб тиғига қўйиб токи куёш терини киздириб, уларнинг мия чанокларини сикмагунича, азобдан эс-ҳуши, хотирасини йўқотмагунча занжирдан бўшатмас эдилар. Ана шундай усул билан манқуртга айлантирилган йигитлардан бирига ўз онасини ўлдириш буюрилганида, у ўйлаб ўтирмай, онасига қарата камондан ўқ узади.

Тарихда жисмоний манқуртлаштириш стратегияси бугунги кунга келиб ёшларни онги ва қалбини эгаллашга қаратилиб келинмоқда. Айнан, ёшлар қалби ва онгига салбий таъсир кўрсатадиган юқори технологик воситалар тизими асосидаги махсус дезинформацион (атайлаб нотўғри тарқатилган ахборот) ахборотлар тарқатиш оқибатида ёшларга ғоявий ва мафкуравий таъсир ўтказишга уриниш тобора кучаймоқда. Шу ўринда ахборот хуружи деганда муайян кучлар томонидан ёшлар онги ва қалбига ёт ғояларни сингдириш мақсадида уларнинг ҳиссиётлари, эътиқоди ва туйғуларига таъсир этишнинг мафкуравий омилларидан, жамият турмуш тарзи ва менталитетдаги ўзгаришларни амалга ошириш учун унга маънавий, моддий, руҳий таъсир ўтказишнинг ноанъанавий ва ноҳолис усулларида фойдаланиш асосида сиёсий мақсадларини амалга ошириш тушунилади. Шу тариқа, ахборот хуружлари таъсирида маданиятсизлик, эътиқодсизлик каби бир қатор “таълимотлар” ошқора, баъзан эса яширин тарзда тарғиб этилмоқда. Натижада, миллий рух, миллатнинг ўзига хослиги ва унинг асрий қадриятларига раҳна солиш орқали зимдан емиришга замин яратмоқда.

«Миллат бор экан, миллий давлат бор экан, унинг мустақиллиги ва эркинлигига, анъана ва урф-одатларига таҳдид соладиган, уни ўз таъсирига олиш, унинг устидан ҳукмронлик қилиш, унинг бойликларидан ўз манфаати йўлида фойдаланишга қаратилган интилиш ва ҳаракатлар доимий хавф сифатида сақланиб қолиши муқаррар»⁶.

⁶ Миллий истиклол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. –Т., «Ўзбекистон», 2000. 3-бет.

Юртимизда фуқароларимиз қалби ва онгида ўзида ғаразли ва бузғунчи ғояларни намоён этувчи ахборот хуружларини олдини олишда қуйидаги омилларга алоҳида эътибор қаратишни тақозо этмоқда:

биринчидан, миллий манфаатларимиз, ҳаёт тарзимизга мутлақо зид бўлган, ўзида зарарли ғоялар, мафкуравий хуружларни намоён этувчи ахборот хуружларининг моҳиятини англаш, аниқлаш орқали унинг асл моҳиятини очиб бериш;

иккинчидан, ёшларда ташқи таҳдидлар, бузғунчи таъсирларга қарши ўз вақтида тўғри муносабатни шакллантириш;

учинчидан, миллийлигимизга ёт бўлган, ёшларимиз онги ва қалбини эгаллашга қаратилган ахборот хуружлари таҳдидига қарши жамиятнинг барча қатламларини мафкуравий қуроллантириш;

тўртинчидан, миллий маънавиятимизга раҳна солиш орқали миллий ўзликни англашга путур етказувчи ахборот хуружларига йўл қўймаслик;

бешинчидан, юртимизга четдан “ўзгача” маданиятни тарғиб этувчи ахборот хуружларининг турли хил таҳдидларидан асраш, унга қарши курашда узлуксиз таълимнинг барча босқичларини, нодавлат нотижорат ташкилотларини бир мақсад йўлида сафарбар этиш муҳимдир.

Хулоса ўрнида, бугунги ахборот асрида замонавий ёшларимиз қалби, онги, тафаккурида муқаддас миллий ғурур, Ватан туйғусини шакллантириш, уларда оиласи, хонадони, маҳалласи, киндик қони тўкилган азиз жой - Ватанни қалбидан севишни англаш эҳтиёжини шакллантириш ва ёлғон ахборот хуружларига қарши иммунитет шакллантириш керак.

Бу каби хавф-хатарларга қарши кураш учун ҳар биримиз доимо огоҳ ва ҳушёр бўлишимиз, теварак атрофда юз бераётган воқеа-ҳодисаларга дахлдорлик кайфияти билан яшашимиз лозим. Шу билан бирга бугун катта ҳаётга кириб келаётган ёш авлодда миллий ғурур туйғусини кучайтириш, уларни она-Ватанга садоқат руҳида тарбиялаш, халқимиз ўтмишини, аجدодларимизнинг бой маънавий меросини чуқур ўрганиш ва ўргатиш муҳим аҳамиятга эгадир. Зеро, ўз тарихини билган, ундан руҳий қувват оладиган халқни енгиб бўлмайди.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг лавозимга киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисидаги нутқи. Тошкент., 2021 йил.
2. Муҳаммад Амин Яҳё “Интернетдаги таҳдидлардан химоя”. – Тошкент.: Мовароуннаҳр. 2016 йил.
3. Ислом Каримов. “Юксак маънавият-енгилмас куч” Тошкент., 2010 йил.

4. “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар”. –Т., «Ўзбекистон», 2000 йил.

5. Чингиз Айтматов. “Асрга татиғулик кун”. Шарқ нашриёти. Тошкент., 2018 йил.

Интернет сайтлари

<http://mvd.uz> (Ўзбекистон Республикаси ИИВ);

<http://ipkmvd.uz> (Ўзбекистон Республикаси ИИВ Малака ошириш институти);